

INFORMACE

Milost prezidenta republiky. Mimořádný institut k odstranění tvrdosti zákona nebo pouhý politický nástroj?

publikace k semináři konanému v Poslanecké sněmovně 22. června 2017

V červnu roku 2017 se konal v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky pod záštitou místopředsedkyně Ústavně právního výboru odborný seminář s názvem „Milost prezidenta republiky. Mimořádný institut k odstranění tvrdosti zákona nebo pouhý politický nástroj“?

Texty odborných příspěvků přednesených na tomto semináři byly písemně zachyceny namísto chybějícího zvukového záznamu, který nebylo možno pořídit v důsledku technického selhání nahrávacího zařízení. Na základě tohoto písemného zachycení Vás nyní seznámíme s myšlenkami těch, kteří k danému tématu na semináři vystoupili.¹⁾

Úvodní slovo měla **prof. JUDr. Helena Válková, CSc.**, pod jejíž záštitou se seminář konal. Uvítala účastníky semináře a uvedla, že ona osobně si myslí, že institut milosti má i v současné době své opodstatnění jako mimořádný institut k odstraňování tvrdostí, které se mohou při důsledném uplatňování trestních zákonů aplikační praxí někdy – „věřme, že vzácně“ – vyskytnout. Upozornila, že seminář se nemá zabývat konkrétními kauzami, ale má přispět k ujasnění smyslu, fungování a možné budoucnosti institutu milosti v České republice.

První s odborným příspěvkem vystoupil pan předseda Ústavního soudu **JUDr. Pavel Rychetský**. Na úvod sdělil, že jeho vystoupení se omezí na úvahy, zda platná právní úprava pravomoci prezidenta republiky udílení milosti podle čl. 62 písm. g) Ústavy (agraciace, rehabilitace) obстоjí z hlediska principů moderního demokratického právního státu. Důvody pro zachování agraciace (prominutí části nebo celého zbytku trestu) a rehabilitace (zahrazení odsouzení) spatřuje JUDr. Rychetský v a) tradici daných institutů, b) efektivitě a včasnosti řešení humanitárních, zdravotních a rodinných situací odsouzených v případech naplnění účelu trestu; c) existenci mimořádných situací, které vyžadují urychlená řešení (např. zánik trestnosti homosexuality atp.). Teoretické možnosti pro změnu těchto institutů potom vidí a) ve stanovení rozhodnutí prezidenta jako správního rozhodnutí

¹⁾ Na semináři vystoupil i **prof. JUDr. Jan Kysela, Ph.D., DSc.**, jehož vystoupení však není v publikaci zachyceno.

sui generis s možností přezkumu s tím, že by ovšem bylo velmi obtížné stanovit, kdo bude přezkum provádět; b) v přesunutí těchto kompetencí do čl. 63 Ústavy a vyžadování u nich kontrasignace s tím, že by se tím mohl dát politikům do ruky další nástroj politického soupeření; c) v podmínění udělení individuální milosti podáním návrhu s návazným přezkumem; d) ve změně nikoliv ústavního nastavení, ale trestního řádu, aby v případě, kdy je milost podmíněná, mohl soud při porušení podmínek v ní uvedených sám, bez pokynu prezidenta, nařídit vykonání zbytku trestu. Za vhodnou změnu pak JUDr. Rychetský považuje toliko tuto poslední uvedenou – tedy sub d). Přes řadu kritických připomínek, které k institutu prezidentské milosti existují, nezastává JUDr. Rychetský názor, že by tento institut měl být zrušen. Neměl by však být nadužíván a bude vždy odpovědností hlavy státu, aby s ním nakládala uvážlivě a tak, aby se nesnižovala jeho důstojnost i důstojnost úřadu prezidenta republiky.

Druhý odborný příspěvek přednesl *prof. JUDr. Vladimír Sládeček, DrSc.*, člen Ústavního soudu. Otázku, zda jde o mimořádný institut k odstranění tvrdosti zákona nebo o pouhý politický nástroj, se rozhodl pojmout jako výzvu ke sdělení své představy toho, jakou roli by měl tento institut mít. Dle prof. Sládečka by udělování milosti nemělo nahrazovat konání a rozhodování soudů a už vůbec by nemělo být nástrojem politického soupeření či boje. Má jít skutečně o akt milosrdenství a nikoliv o korigování rozhodování orgánů činných v trestním řízení. K současnému pojetí připomíná, že se k němu vyjadřoval v několika usneseních Ústavní soud, který konstatoval, že milost je prerogativou, výsadním právem prezidenta republiky. Právo-moc i odpovědnost prezidenta je dána tím, že má postavení hlavy státu.²⁾ Prof. Sládeček uvedl, že se přiklání spíše k zachování institutu milosti, zabírá se však hledáním řešení, které by zabránilo, resp. snížilo riziko excesů přímo voleného prezidenta. V tomto směru zvažuje přesunutí tohoto institutu mezi kontrasignované pravomoci prezidenta a upozorňuje na to, že na půdě Poslanecké sněmovny se již vyskytly dva návrhy na změnu Ústavy v tomto smyslu.³⁾

Dalším vystupujícím byl *JUDr. Josef Baxa*, předseda Nejvyššího správního soudu. Konstatoval, že milost je mimořádným institutem k odstranění tvrdosti zákona, ale stále častěji se používá jako politický nástroj. Milost považuje za přežitý středověký institut, který v současné době nemá v našem právním řádu místo. Jeho argumenty jsou následující: Nemáme trest smrti, nemáme monarchii, prezident republiky není absolutním vládcem panujícím nad našimi osudy. Máme demokratický právní stát, základní práva a svobody, dělbu moci, nezávislé soudy, spravedlivý proces, rovnost před záko-

²⁾ Prof. Sládeček citoval ve svém příspěvku s usnesení sp. zn. III. ÚS 327/99, usnesení sp. zn. I.ÚS 458/99 a usnesení sp. zn. II. ÚS 137/2000.

³⁾ Jde o parlamentní tisky 20 (2002) a 630 (2012).

nem, právo na obhajobu. Doba, kdy právo na obhajobu spočívalo jen v padnutí na kolena do prachu a volání „Pane, smiluj se!“ je pryč. K odstranění tvrdosti zákona máme i jiné instituty. Diskuse o milosti je tedy diskusí o roli prezidenta republiky. Prosby o milost bychom měli vídat už jen v historických filmech a nikoliv v současné ústavní praxi.

Jako další vystoupil na semináři předseda Trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR, pan *JUDr. František Púry, Ph.D.* Ten uvedl, že jeho příspěvek nebude směřovat do oblasti obecných a teoretických úvah k tématu, nýbrž že se zaměří na souvislosti institutu s právem trestním. Milost podle jeho názoru nelze považovat za obvyklý institut k odstraňování tvrdosti zákona. Považuje ho za určitý relikv z doby existence monarchií, který je v rozporu s koncepcí moderního právního státu. JUDr. Púry ve svém příspěvku upozornil na hmotněprávní i procesní instituty trestního práva, které umožňují zmírnění trestní represe. Hmotněprávní instituty: upuštění od potrestání,⁴⁾ podmíněné upuštění od potrestání s dohledem,⁵⁾ mimořádné snížení trestu odnětí svobody,⁶⁾ podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody,⁷⁾ přeměna výkonu trestu odnětí svobody v domácí vězení,⁸⁾ podmíněné upuštění od zbytku výkonu některých trestů.⁹⁾ Procesní instituty: zastavení trestního stíhání,¹⁰⁾ podmíněné odložení podání návrhu na potrestání,¹¹⁾ podmíněné zastavení trestního stíhání,¹²⁾ schválení narovnání,¹³⁾ odstoupení od trestního stíhání mladistvého,¹⁴⁾ odklad a přerušení výkonu některých trestů,¹⁵⁾ možnost upuštění od výkonu některých trestů nebo ochranných opatření či jejich zbytků,¹⁶⁾ souhlas poškozeného s trestním stíháním,¹⁷⁾ kdy by trestní stíhání mohlo necitlivě zasáhnout do vztahů blízkých osob. Z výše uvedeného pro něj plyne závěr, že existuje dostatek řádných a mimořádných opravných prostředků a dalších možností k prosazení spravedlnosti a odstranění případných tvrdostí zákona. Je však na zákonodárci, aby tyto prostředky vhodně nastavil tak, aby umožnily rychlé a spravedlivé řízení a nápravu případných pochybení a nedostatků. Milost nemá být politickým nástrojem, natož pak nástrojem populismu,

⁴⁾ § 46 a 47 trestního zákona, § 11 a 12 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

⁵⁾ § 48 trestního zákona, § 14 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

⁶⁾ § 58 trestního zákona.

⁷⁾ § 88 a 89 trestního zákona, § 78 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

⁸⁾ § 57a trestního zákona.

⁹⁾ § 90 trestního zákona.

¹⁰⁾ § 171 odst. 2 trestního řádu.

¹¹⁾ § 179g a 179h trestního řádu.

¹²⁾ § 307 a 308 trestního řádu.

¹³⁾ § 309 až 314 trestního řádu.

¹⁴⁾ § 70 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

¹⁵⁾ § 322, 323, 325, 334d, 339, 342 trestního řádu.

¹⁶⁾ § 334f, 340a, 344, 350h, 352, 356 trestního řádu.

¹⁷⁾ § 163 a 163a trestního řádu.

pokud by tyto případy nastávaly, je namístě vážně uvažovat o zrušení tohoto institutu.

S dalším příspěvkem vystoupil pan *Mgr. Petr Jäger, Ph.D.*, náměstek pro mezinárodní a ústavní sekci Ministerstva spravedlnosti ČR. Ten uvedl, že institut milosti je v naší společnosti funkční a má stále smysl, pokud se s ním vhodně zachází. K názoru, že prezidentská milost je zastupitelná jinými nástroji právního řádu zdůraznil, že nosným aspektem milosti je pohled zvenčí, mimo mantinely trestního řádu, resp. mimo soudní soustavu. Dále pak hovořil k roli Ministerstva spravedlnosti při zpracovávání udělování milostí prezidenta republiky.¹⁸⁾ Zmínil rozhodnutí zamítnat žádosti o milost u právníků osob na úrovni Ministerstva spravedlnosti, protože u nich nemohou nastat zdravotní důvody a dále uvedl statistické údaje o počtech žádostí o milost a rozhodnutí o nich.

Poslední odborný příspěvek přednesla *Mgr. Lenka Marečková*, hlavní inspektorka ochrany lidských práv na Ministerstvu obrany ČR. Uvedla, že z jejího pohledu je stejně trestuhodné nevyužívání tohoto výjimečného institutu tam, kde je to na místě, stejně jako zneužívání této pravomoci k osobním cílům. Varovala před propastným rozdílem mezi teorií a praxí a tím, aby se proto diskuse zaměřovala pouze na fungování systému bez věnování pozornosti konkrétním kauzám. Na reálném příkladu ukázala, jak mínění o milostech ovlivňují dezinformace – v přehledné tabulce se sloupci „publikovaná informace“, „skutečnost“, „zamlčeno“. Část příspěvku se věnovala praxi udělování milostí v době mandátu prezidenta Václava Havla.¹⁹⁾ Mezi opomíjené aspekty milostí Mgr. Marečková řadí skutečnost, že je jimi možno řešit problémy, které trestní systém neřeší nebo ani řešit nedokázal nebo nemohl; dále že umožňují zohlednit doporučení obcí či dokonce orgánů činných v trestním řízení; mohou reagovat na petice, písemné záruky, čestná prohlášení a sliby; mohou rychle řešit aktuální situaci (prudké zhoršení zdravotního stavu); podmíněné milosti jsou daleko účinnější než podmíněná propuštění z výkonu trestu na základě rozhodnutí soudu (odsouzený se cítí zavázán). Upozornila, že ani při té nejlepší vůli v žádné zemi světa neexistuje justice, která funguje bezvadně a nedopouští se chyb. Je jednoznačně pro zachování institutu, ale smysl vidí v přijetí ucelené legislativy k řízení o udělování milostí i zakotvení požadavku na poskytování informací o udělených milostech. Svůj příspěvek zakončila citátem prvorepublikového právníka gen. JUDr. Bohuslava Ečera: „Nedovolme, ať právo zabíjí spravedlnost!“

¹⁸⁾ Působnost Ministerstva spravedlnosti je založena rozhodnutím prezidenta republiky č. 378/2013 Sb., o přenesení pravomoci v řízení o udělení milosti, které se opírá o ustanovení § 366 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁹⁾ Podrobný rozbor milostí z tohoto období lze nalézt v publikaci MAREČKOVÁ, L. *Milosti*. Praha: Academia, 2007.

Závěrečné slovo měla opět paní prof. Válková, která konstatovala, že milost je výjimečným institutem, který má i v současnosti své nezastupitelné místo. O jejím významu dle ní svědčí i rozmanitost názorů a stanovisek, které na semináři zazněly. Závěrem uvedla, že ještě jako ministryně spravedlnosti neuspěla u prezidenta republiky s několika návrhy na udělení milosti, a proto ji zaskočilo udělení milosti panu Kajínkovi. V této souvislosti napsala prezidentu republiky dopis, jehož text tvoří úplný závěr textů z odborného semináře.

JUDr. Petra Gronwaldtová Wagnerová